

Filat Maria
Clasa a X-a
Colegiul Național „Mihai Viteazul” - București
Prof. îndrumător,
Mehedințeanu Dumitru-Florin

PSIHOLOGIA INFRACȚORULUI ȘI IMPACTUL SĂU ASUPRA PROCESULUI JUDICIAR

În procesul judiciar, înțelegerea psihologiei infractorului este esențială pentru evaluarea stării mentale a acuzatului, înțelegerea acțiunilor și motivelor sale, protejarea victimelor și prevenirea recidivei, contribuind la o practică judiciară unitară și eficientă. De asemenea, profilele psihologice ale infractorilor pot oferi indicii extrem de utile în rezolvarea unui caz și identificarea mai rapidă a infractorului¹.

Scopul acestui eseu este de a evidenția importanța psihologiei infractorului și a impactului său în procesul juridiciar penal. În cadrul lucrării vor fi abordate mai multe aspecte, respectiv: evaluarea psihologică a infractorului și impactul ei în procesul judiciar, profilarea criminală și câteva cazuri celebre, dar și controversesele psihologiei infractorului. Prin analizarea acestor aspecte, se urmărește o înțelegere mai profundă a comportamentului infractorilor și a implicațiilor pe care psihologia o poate aduce în justiție.

Din punct de vedere juridic evidențierea acestor componente psihologice ale faptuitorului sunt esențiale în procesul penal deoarece permit stabilirea laturii subiective a săvârșirii infracțiunii, în funcție de care se va proceda la încadrarea juridică a faptei. Astfel, elementul principal al laturii subiective este vinovăția, la care se pot adăuga unele condiții privind mobilul sau scopul infracțiunii. Vinovăția este atitudinea psihică a făptuitorului față de faptă și urmarea ei. Există trei forme de vinovăție: intenția, culpa și intenția depășită (praeterintenția)².

Intenția se prezintă în două modalități: direct (autorul prevede rezultatul faptei și îl urmărește) și indirectă (autorul prevede rezultatul faptei, nu îl urmărește, dar îl acceptă)³.

Culpa se prezintă, la rândul ei, în două modalități: cu prevedere (autorul prevede rezultatul, nu îl urmărește, nu îl acceptă, ci socotește fără temei că acesta nu se va produce) și simplă (autorul nu prevede rezultatul, deși trebuia și putea să-l prevadă)⁴.

Intenția depășită sau praeterintenția este o formă hibridă de vinovăție ce se realizează atunci când fapta, constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată, produce un rezultat mai grav, care se datorează culpei făptuitorului⁵.

Mobilul este acel factor psihic de natură afectivă, de regulă irațional și, ca atare, incontrollabil, care îl împinge pe individ spre un anumit comportament⁶.

Scopul este acel factor psihic de natură rațională, care desemnează rezultatul prefigurată și urmărit de individ printr-un anumit comportament⁷.

¹ <https://blog.ipleaders.in/the-essence-of-psychology-in-crimes/>

² A se vedea Valerian Cioclei, Cristina Rotaru, Andra-Roxana Trandafir, *Drept penal. Partea specială. Caiet de seminar*, ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2018, p.3.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, pp. 3-4.

⁵ *Ibidem*, p. 4.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

Psihologia infractorului este o ramură a psihologiei care se concentrează pe înțelegerea și studiul comportamentului, motivațiilor, trăsăturilor și proceselor mentale ale infractorilor. Aceasta implică analiza și evaluarea psihologică a infractorilor pentru a dezvolta o mai bună înțelegere a factorilor care stau la baza comportamentului lor infracțional. Persoanele care studiază comportamentul infractorilor poartă numele de psihologi criminaliști⁸.

Psihologii criminaliști explorează motivația infractorului, utilizează instrumente de evaluare și diagnosticare pentru a identifica trăsături psihologice specifice infractorilor. Ei analizează trăsăturile de personalitate asociate comportamentului infracțional și oferă tratamente personalizate pentru a reduce recidiva. Înțelegerea psihologiei infractorului este esențială pentru elaborarea unor strategii eficiente de prevenire a infracționalității și pentru gestionarea corectă a justiției penale⁹.

Prin înțelegerea comportamentului, motivelor și aspectelor psihologice ale unui infractor, psihologii criminaliști pot servi ca martori experți în procesele judiciare. Aceștia pot evalua competența mentală a unui acuzat sau pot oferi perspectiva motivațiilor și factorilor psihologici implicați în comiterea unei infracțiuni. Rolul lor este de a furniza opinii imparțiale și obiective, bazate pe expertiza lor profesională, iar mărturia lor poate influența în mod decisiv rezultatul unui caz. De asemenea, aceștia pot lucra îndeaproape cu polițiști pentru a ajuta la rezolvarea infracțiunilor, prin profilarea criminală, analizând și decodificând indicii¹⁰.

Profilul criminal, inventat de John Douglas, agentul faimos FBI, are doar 50 de ani, dar este o metodă psihologică încă disputată și analizată pentru identificarea criminalilor. Este cea mai populară metodă în domeniul criminalisticii, iar în anul 2021, mai mult de jumătate din cazuri au fost rezolvate folosind această profilare¹¹.

Profilul criminal ajută la crearea unor predicții despre infractorul necunoscut. De exemplu, prin profilare se pot oferi indicii prețioase despre vârsta presupusă a suspectului, rasă, gen și locație geografică, precum și factori psihologici, cum ar fi trăsături de personalitate. Pentru elaborarea unui profil criminal este necesară analiza și evaluarea unor surse multiple precum: scena crimei, profilul geografic, *modus operandi*, semnătura și victimologia.

Scena principală este locul în care moartea sau agresiunea au avut loc, iar celelalte locuri sunt considerate secundare.

Profilul geografic infracțional analizează aspectele legate de locul în care acționează infractorul, inclusiv deplasările, terenul, formele de relief și zona de risc. Acest profil oferă informații importante despre harta mentală a infractorului și cum acesta percepe și interacționează cu diferitele zone geografice în care acționează. Experiențele anterioare ale infractorului în locuri precum casa, strada, cartierul sau orașul său influențează modul în care acesta își definește teritoriul, zonele de influență și modul în care operează în ele.

Modus operandi este metoda folosită de un infractor pentru a comite infracțiunile sale și implică tehnicile și deciziile pe care le ia. Această evaluare ne oferă informații despre modul în care infractorul își alege victimele, precum și despre caracteristicile psihologice care pot fi deduse din această metodă. *Modus operandi* poate dezvălui dacă agresorul este un planificator inteligent, dacă are o anumită profesie pe care o practică sau nu, dacă este neglijent sau

⁸ <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/psychology/social-context-of-behaviour/criminal-psychology/>

⁹ <https://www.simplypsychology.org/what-do-criminal-psychologists-do.html>

¹⁰ <https://www.verywellmind.com/criminal-psychologist-a-career-profile-2795649>

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Offender_profiling#:~:text=In%20a%202021%20article%20it,the%20help%20of%20criminal%20profiling

perfecționist, sadic și altele. *Modus operandi* are trei obiective principale: protejarea identității infractorului, reușita cu succes a agresiunii și facilitarea evadării.

Semnătura în cazul infractorilor reprezintă motivul infracțiunii și reflectă rațiunea din spatele acțiunilor lor. Aceasta oferă o înțelegere mai profundă a ceea ce înseamnă infracțiunea și dezvăluie aspecte psihologice legate de nevoile lor. Infractorul menține o consistență în semnătură pe parcursul întregii sale „carriere” infracționale, chiar dacă își schimbă *modus operandi*. Elementele fundamentale ale semnăturii, cum ar fi furia, răzbunarea sau sadismul, rămân constante, dar modul în care acestea se manifestă poate evolua, crește, scădea sau degenera în funcție de dezvoltarea motivațiilor lor.

Victima este elementul central al actului infracțional, având un rol crucial în dezvoltarea lui *modus operandi* și semnăturii infractorului. Supraviețuirea victimei, în cazul intenției de a săvârși un omor poate oferi informații valoroase despre agresor și circumstanțele atacului. Alegerea victimei reflectă personalitatea criminalului, astfel aflându-se informații esențiale despre infractor. Prin înțelegerea victimei se poate percepe și modul în care fapta a decurs, de ce această victimă a fost aleasă și ce fel de om ar fi putut să comită infracțiunea¹². În situațiile de moarte îndoielnică în care o necropsia nu are suficiente dovezi, se poate realiza o autopsie psihologică pentru a obține înțelegerea aspectelor personale și sociale ale victimei. De exemplu, în cazul sinuciderii sunt intervievate persoanele apropiate din familie și anturaj.

Prin profilarea criminală se pot face diferite predicții despre viața reală a infractorului și universul în care acesta a trăit sau trăiește. El poate proveni, de exemplu, dintr-un mediu familial dezorganizat sau poate prezenta deficiențe educaționale. Deprinderile negative formate în copilărie pot duce la un comportament deviant și infracțional. Infractorul deseori manifestă instabilitate emoțională și poate fi imprevizibil. Săvârșirea infracțiunii îi poate aduce satisfacții morale și materiale, iar motivul poate varia. Infractorul adoptă de multe ori un comportament duplicitar, ascunzându-se și simulând virtuți în fața celorlalți. El construiește un sistem motivațional specific pentru a justifica sau minimiza responsabilitatea și recurge la strategii de apărare pentru reinterpretarea motivelor infracțiunii în favoarea sa¹³.

Pentru a înțelege acțiunile unui infractor la locul faptei, psihologia este vitală, în sensul că nivelul de inteligență, traumele din copilărie și fanteziile sexuale pot afecta modul în care infractorul planifică și execută infracțiunile. De exemplu, un criminal în serie va deține cel mai probabil la el toate lucrurile necesare pentru omucidere și se va asigura că nu poate fi recunoscut sau prins după comiterea faptei. El își vede victimele ca fiind niște obiecte care îl ajută să își satisfacă nevoile neîmplinite, cum ar fi cele de control, putere, atenție, faima¹⁴. În plus, aspectele psihologice pot avea un impact asupra modului în care infractorul interacționează cu victimele. Unii infractori pot manifesta comportamente violente sau agresive, în timp ce alții pot utiliza manipularea sau șarmul pentru a obține controlul asupra victimelor.

Prin intermediul profilării criminale se poate face o împărțire pe categorii a infractorilor, care ajută la eficientizarea identificării lor și rezolvării cazului, psihologia lucrând în sinergie cu alte indicii materiale. Infractorul agresiv sau violent se caracterizează prin brutalitate, ostilitate, stări de mânie și autocontrol redus. Infractorul sexual se caracterizează prin impulsivitate, brutalitate, indiferență afectivă și deviații ale instinctului sexual. El comite infracțiuni cum ar fi violul, incestul și pedofilia. Infractorul profesional, de obicei refuză să lucreze, unica lui sursă de existență o constituie infracțiunile. Poate comite infracțiuni fără violență, doar de tâlhărie. Poate fi

¹² <https://ro.sainte-anastasiu.org/articles/psicologa-legal/el-perfil-psicologico-criminal.html>

¹³ Bogdan-Andrei, Carare, *Infractorul în psihologia judiciară*, Editura Universității, Iași, 2011, pp. 4-5.

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=29n2bv7F6uc&t=164s>

infractor profesional pasiv sau infractor profesional activ, cu trăsături specifice fiecăruia. Infractorul recidivist comite infracțiuni în mod repetat, având tendința de a recidiva după ce a fost descoperit și pedepsit. El prezintă imaturitate intelectuală, impulsivitate și agresivitate. Aceste tipuri de infractori au trăsături și comportamente specifice, iar înțelegerea lor poate contribui la dezvoltarea unor abordări adecvate în sistemul judiciar, prevenirea infraționalității dar și elucidarea cazurilor¹⁵.

Sunt multe exemple în care profilarea criminală a ajutat semnificativ la prinderea infractorului. Un caz celebru este criminalul în serie Robert Hansen, din anii 1970-1980. Cu ajutorul agentului special F.B.I. John Douglas, pe baza indiciilor psihologice, s-a presupus că infractorul ar putea fi un vânător experimentat, cu o stimă de sine scăzută, care a fost respins de femei în trecut și ar simți nevoia să păstreze „suveniruri” ale crimelor sale, cum ar fi bijuteriile. De asemenea, a sugerat că agresorul ar putea fi bâlbâit. Acest profil a condus investigația către Hansen, care se potrivea și prin defectul de vorbire. Prin efectuarea unui mandat de percheziție, au fost găsite bijuterii ale victimelor la locuința sa, iar în 1983 Hansen a fost arestat și condamnat¹⁶.

Un alt exemplu faimos este legat de atentatele în serie, cu pachete bombă din Austin, Texas comise de Mark Anthony Conditt în anul 2018. Aceste atentate s-au soldat cu mai multe decese și persoane rănite. Profilarea criminală a avut un rol esențial în restrângerea potențialilor suspecți și în realizarea investigației. Profilul sugera că infractorul avea cunoștințe tehnice de fabricare a bombelor, avea acces la materiale, nu avea partener, era o persoană foarte organizată și eficientă. Investigatorii s-au concentrat asupra persoanelor care corespundeau acestui profil iar infractorul a fost identificat. După o scurtă confruntare cu forțele de ordine, el a murit detonând un dispozitiv exploziv în propria mașină¹⁷.

În ciuda multiplelor beneficii evidențiate, psihologia infractorului are limitele și controversatele ei. Evaluările psihologice pot fi influențate de subiectivitatea psihologului implicat. Există riscul ca rezultatele să fie afectate de prejudecăți, stereotipuri, clișee, interpretări individuale sau erori de evaluare. De asemenea, interpretarea greșită a informațiilor psihologice în sala de judecată poate afecta procesul decizional. Cu toate că psihologia judiciară studiază comportamentul omului în contextul judiciar, aceasta analizează starea infractorului la momentul evaluării, dar ea nu poate stabili în mod absolut comportamentul în viitor al acestuia. În adoptarea deciziilor judiciare, este important să se ia în considerare dinamica comportamentală și evoluția infractorului, astfel încât actul de justiție să fie cât mai eficient, realizat cu celeritate și practica judiciară să fie unitară.

În concluzie, se poate afirma că psihologia infractorului joacă un rol crucial în procesul judiciar, oferind o înțelegere profundă a comportamentului infractorului, motivelor sale și a trăsăturilor psihologice implicate în comiterea infracțiunii. Prin analiza și evaluarea psihologică a infractorilor, se poate eficientiza prinderea criminalilor și se pot face predicții relevante. Atât psihologia, cât și criminalistica pot contribui la asigurarea unei justiții corecte prin înțelegerea și analiza comportamentului criminal complex.

¹⁵ Bogdan-Andrei, Carare, *op.cit.*, pp. 6-7.

¹⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/John_E._Douglas

¹⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Austin_serial_bombings

BIBLIOGRAFIE

1. Carare, Bogdan-Andrei, *Infractorul in psihologia judiciară*, Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2011.
2. Cioclei, Valerian, Rotaru, Cristina, Trandafir, Andra-Roxana, *Drept penal. Partea specială. Caiet de seminar*, ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2018.
3. Cherry, K., *What criminal psychologists do*, <https://www.verywellmind.com/criminal-psychologist-a-career-profile-2795649>, accesat la data de 24.06.2023.
4. Douglas, John E., https://en.wikipedia.org/wiki/John_E._Douglas, accesat la data de 29.06.2023.
5. Simkus, J., *What Do Criminal Psychologists Do?*, <https://www.simplypsychology.org/what-do-criminal-psychologists-do.html>, accesat la data de 24.06.2023.
6. Verma, V., *The essence of psychology in crimes from the Alliance University, Bangalore*, <https://blog.ipleaders.in/the-essence-of-psychology-in-crimes/>, accesat la data de 24.06.2023.
7. Welson, D., *Criminologist Reviews Serial Killers From Movies & TV | Vanity Fair on YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=29n2bv7F6uc&t=164s>, accesat la data de 24.06.2023.
8. <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/psychology/social-context-of-behaviour/criminal-psychology/>, accesat la data de 24.06.2023.
9. <https://ro.sainte-anastasiu.org/articles/psicologa-legal/el-perfil-psicologico-criminal.html>, accesat la data de 25.06.2023.
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Austin_serial_bombings, accesat la data de 29.06.2023.
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Offender_profiling#:~:text=In%20a%202021%20article%20it,the%20help%20of%20criminal%20profiling, accesat la data de 29.06.2023.